

Naar een nieuw netwerk van grote Belgische steden. Onmoeting met vertegenwoordigers van Antwerpen, Charleroi, Gent en Luik

Inleiding

Tim Cassiers

COSMOPOLIS City Cosmopolis & City (VUB) & AOW – KULeuven

Panel 1: het gemeenschappelijke gedachtegoed van de Belgische grote steden

Robert Voorhamme (Schepen, Antwerpen), Benoit Perilleux (kabinet minister-president Picqué, BHG-RBC), Jean-Jacques Viseur (Burgemeester, Charleroi), Patrick Boes (kabinet burgemeester Termondt, Gent)

Robert Voorhamme stelt dat netwerken tussen steden een cruciaal en noodzakelijk gegeven zijn, om van elkaar te leren, om belangen te verdedigen, of om financiering (Europees) binnen te halen. Maar hij pleit voor enig pragmatisme. Steden vallen grotendeels onder Vlaamse voogdij, dus gebeurt het netwerken ook voornamelijk op dat niveau, tussen Antwerpen en Gent. Wat kan een Belgisch netwerk van grote steden hieraan toevoegen?

Jean-Jacques Viseur onderschrijft dat steden sterk verschillen van natie-staten en vaak stevig ingebed zijn in een transnationale context, zowel inzake netwerken met andere steden, als inzake invloedssfeer.

Hij gelooft dat Belgische steden elkaar veel kunnen bijbrengen in termen van omgaan met stedelijke problemen. Zo zijn het steden die oplossingen hebben moeten zoeken voor integratievragen, zijn het steden die gebukt gaan onder de financiële lasten van een arm centrum en een rijke periferie. Viseur is wel voorstander van een Belgisch netwerk omdat een ruim deel van het institutionele kader federaal is, en dat dit duidelijk geschreven is op maat van gemeenten. Steden moeten opkomen om andere bestuursvormen te kunnen hanteren overeenkomstig de schaal van de stad vergeleken bij die van een gemeente.

Patrick Boes wenst te reageren op de stelling dat sociale cohesie en economische groei niet noodzakelijk hand in hand gaan. Hij vindt dit kort door de bocht en onderstreept dat je ook geen sociale cohesie kan bouwen op een economisch kerkhof.

Voor Gent ziet hij drie soorten netwerken. Een eerste type betreft het uitwisselen van goede praktijken, waarbij beide partners van elkaar leren. Bij een tweede type uitwisseling is het vooral de stad zelf die hoopt te leren van een andere stad die in bepaalde materie al veel verder staat. En een derde type betreft de netwerken met steden uit de derde wereld, waar het hoofdzakelijk gaat om steun geven.

Benoit Perilleux geeft aan dat netwerken ook voor het BHG hoog op de agenda staat. Hij haalt de studie Europolis aan van Jean De Salle, die een voorstel lanceert om een netwerkstad Gent-Antwerpen-Leuven-Brussel-Mons-Charleroi-Namen te creëren naar analogie van Randstad in Nederland. Via agglomeratie-effecten zou deze netwerkstad zich internationaal sterker kunnen manifesteren.

Netwerken tussen steden zijn vooral belangrijk in functie van uitwisseling van goede praktijken en benchmarking.

Hij stelt dat het jammer is dat zowel SDER als RSV aandacht besteden aan grensoverschrijdende netwerken met Frankrijk, Nederland, Duitsland en Luxemburg, maar dat uitwisseling tussen Vlaanderen en Wallonië en Brussel matig of niet behandeld worden. Hij ziet nog een groot belang voor een Belgisch stedennetwerk op het vlak van belangenverdediging bij de federale staat, om invloed uit te oefenen op de fiscaliteit, het kadaster en de financieringsmechanismen.

Viseur ziet het huidige staatsmodel als een belangrijk obstakel voor verregaande samenwerking tussen Belgische steden. Daarnaast is er ook een psychologische verwijdering tussen de steden. Hij gelooft wel in uitwisseling en samenwerking en zegt dat dit ten andere punctueel en over concrete zaken al gebeurt. Maar hij ziet deze niet meteen institutioneel worden.

Ook Voorhamme is niet tegen netwerken met andere Belgische steden, maar wil geen overdreven institutionalisering. Het is belangrijk dat steden elkaar vinden om twee redenen. Ten eerste om hun belangen te verdedigen. De cruciale vraag hier echter is op welk niveau en tegenover welke overheden het nut ervan opweegt tegen de energie die dit kost. En dan ziet Voorhamme de regionale en Europese schaal als primordiaal. De tweede reden is te leren omgaan met de grotere autonomie van steden. Dit is een nieuwe ervaring voor steden en ze kunnen hier van elkaar leren. Ook van andere Belgische steden, maar evengoed van steden overal ter wereld.

Viseur pleit wel voor een lobby naar de Belgische staat aangaande drie domeinen; de fiscaliteit; de veiligheid; en pro Federaal Grootstedenbeleid.

Voorhamme bevestigt dat de fiscaliteit in het nadeel werkt van de steden. Maar hij ziet geen heil in een federale lobby. Hij denkt eerder dat politieke partijen (die de wetgeving maken) moeten overtuigd worden om meer stedelijk te denken. Er is een nieuwe breuklijn in de maatschappij en dus in het kiespubliek voor politieke partijen, namelijk tussen zij die stedelijk denken, en zij die antistedelijk zijn. Het komt er op aan politieke partijen te heroriënteren op de eerste groep.

Perilleux wil nog het creëren van een stedelijke gemeenschap (communauté urbaine) op de politieke agenda zetten. Hij gelooft sterk in dit concept om stedelijkheid in zijn integraliteit te kunne benaderen.

Samenvattend, wordt de analyse dat steden meer zelfstandige actoren worden inzake ontwikkeling en beleid door alle steden gedeeld wordt. Netwerken is in deze context noodzakelijk, vooral ter uitwisseling van kennis en informatie (“goede praktijken”) over hoe om te gaan met deze nieuwe situatie. Deze netwerken kunnen zowel Belgische als steden over de hele wereld betreffen.

Daarnaast kunnen steden ook netwerken om zich te organiseren, te lobbyen en om belangen te verdedigen. Hierover zijn de meningen echter wel verdeeld. Een institutioneel netwerk op Belgisch niveau zien zowel Antwerpen als Gent niet zitten. Voor het overgrote deel van de stedelijke beleidsdomeinen is de regionale overheid de bevoegde instantie. Het is vooral hier dat beide steden hun belangen dienen te verdedigen. Charleroi en Brussel zien ook geen heil in een instituut, maar geloven wel in een lobby van de grote steden naar de Belgische overheid, inzake een aantal domeinen die nu sterk in het nadeel van de centrumsteden uitvallen, zoals fiscaliteit, de financieringsmechanismen en de veiligheid.

Alle steden delen het standpunt dat veel wetgeving geschreven is op maat van gemeenten en dat de stedelijke uitdagingen enorm groot zijn terwijl ze onvoldoende gevaloriseerd worden. Antwerpen haalt echter aan dat dit politiek moet uitgespeeld worden, niet via lobbyen bij overheidsinstanties.

Panel 2: Welke lokale initiatieven kunnen naar een nieuw netwerk leiden?

Manu Claeys (Staten-Generaal, Antwerpen), Pascal Debruyne (Tienstiens, Gent), François Scheuer (UrbAgora)

Manu Claeys pleit voor meer uitwisseling tussen de civiele maatschappij van verschillende steden. Hij ziet dat vaak gelijkaardige dossiers op tafel liggen. Zo komen actiecomités rond de RO nu aankloppen bij StRaten-Generaal om te leren van onze ervaring inzake de sluiting van de Antwerpse ring. Informatie-uitwisseling is dus één aspect, maar het is niet het hele verhaal. Zo is het bijvoorbeeld vreemd dat een dossier als de RO enkel door Vlaanderen wordt behandeld, terwijl zo'n project ook enorme impact gaat hebben op Brussel of bvb. Charleroi. Hij sluit aan bij de aangehaalde spanningen tussen stad en rand. Een verregaande associatie tussen stedelijke middenveldorganisaties is dus ook noodzakelijk om in te gaan tegen de dominantie van de antistedelijke mentaliteit in onze maatschappij.

François Scheuer voelt aan dat de hele politieke context met de hervorming van de staat en het uiteendrijven van de landsdelen deze vraag naar netwerking sterk op de helling zet. Het belang voor netwerken tussen steden is voor Luik drieërlei. Ten eerste is er de uitwisseling rond en het bepleiten van stedelijkheid, gedreven vanuit de centra. UrbAgora pleit hierbij voor een organisatie in vijf "communautés urbaines". Ten tweede zouden netwerken de interWaalse competitie tussen Luik en Charleroi kunnen ondervangen. En ten derde zou het ook een antwoord kunnen bieden op het afkalven van het federale niveau. Met name voor Luik zou het de band met Brussel kunnen bevestigen, waar deze nu lijkt te verwateren.

Pascal Debruyne deelt de politieke analyse van Voorhamme aangaande de breuklijn tussen stedelijke en niet-stedelijke kiezers. Maar hij hoedt zich ervoor om de niet-stedelijke groep af te schrijven. Deze zit ook in de steden zelf (ondermeer de kiezer van het Vlaams Belang) en de vraag dringt zich vooral op hoe deze te winnen voor een stedelijk project.

In een reactie op Boes' opmerking dat je niets kan opbouwen op een economisch kerkhof, stelt Debruyne vast dat de stedelijke agenda steeds meer neoliberal kleurt en focust op economische groei, attractiviteit en sociale mix, met leefbaarheid als vlag. Hierbij wordt een bepaalde groep in de maatschappij als lastig, onbruikbaar of zelfs belemmerend gezien.

Een netwerk tussen organisaties van de civiele maatschappij in verschillende steden moet vooral deze zaak dienen, namelijk om de sociale problematiek te agenderen en de belangen te verdedigen van diegenen die weggemoffeld worden in de marge.

Claeys waarschuwt evenwel om als civiele maatschappij je hand niet te overspelen. Er wordt al veel gevraagd van betrokkenen en dat vraag allemaal veel tijd. Hij ziet uitwisseling dus eerder punctueel en rond bepaalde thema's dan generalistisch.

Specifiek zou hij graag ervaringen uitwisselen met Brussel. Hij stelt vast dat in Antwerpen de bestuurders vaak de analyse van de progressieve krachten uit de civiele maatschappij delen. Maar even vaak worden ze vastgezet door de voogdij van Vlaanderen die bepaalde zaken die niet in het belang van de stedelijkheid zijn, doordrukt. Is dit in Brussel anders, waar de voogdij ook stedelijk is?

Debruyne ziet geen probleem in het vormen van coalities met de stad. Je kan zo aan tafel met burgemeester of schepen om bepaalde thematieken te bespreken. Niets is zo makkelijk als iets agenderen in Gent en iets in beweging te zetten. Maar tegelijk is de stad zo alomtegenwoordig dat ze alle opsloopt, opneemt en vervormt tot de eigen agenda. (Met een overdrijving noemt hij Gent een Kemaliaanse constructie.) Zo raakt de agenda van het middenveld heel sterk gericht op de uitwisseling met de stad. Ze is niet meer bepaald door de onderlinge relaties tussen de organisaties maar door de relatie met de stad.

Scheuer gaat akkoord met de opmerking om de hand niet te overspelen. Vele dossiers vragen een grote technische kennis, anders wordt je als organisatie zo van tafel geveegd. Dat vraagt veel tijd. Maar thematische uitwisseling moet er zeker meer zijn. Zo zou hij al lang graag een front vormen om bij de NMBS nachtelijke verbindingen tussen de steden te bepleiten.

Claeys bevestigt dat veel dossiers technische kennis vragen (deze is vaak ook voorhanden in de civiele maatschappij), maar denkt niet dat dit de enige weg is om de strijd aan te gaan. Je moet een dossier ook dusdanig interessant maken dat het debat niet langer over de techniciteit gaat, maar over de achterliggende principes. Trek het op niveau van de stad en op niveau van gemeenteraad (of regio en parlement) en je krijgt een andere discussie; niet tussen specialisten, maar tussen standpunten.

Samenvattend, zien de verschillende vertegenwoordigers wel het nut in van uitwisseling van kennis en informatie binnen de civiele maatschappij tussen de verschillende steden. Maar ze waarschuwen evenwel om de hand niet te overspelen. Een generalistisch netwerk van organisaties vraagt (te) veel tijd en inspanningen van toch merendeels vrijwilligers.

De relatie tot de stad en haar diensten blijft een heikel punt voor de organisaties van de civiele maatschappij. In welke mate stap je mee in een ontwikkelingscoalitie? Welke garanties biedt dat? Wanneer verlies je teveel onafhankelijkheid en kritisch vermogen? Ook al omdat in de steden vaak links-progressieve partijen aan de macht zijn -die eenzelfde maatschappelijke analyse onderschrijven, wordt uitwisseling, agendabepaling en negotiatie tussen bestuur en civiele maatschappij erg werkbaar en werkzaam. Maar tegelijk dreigt enerzijds de opslokking van de agenda van de civiele maatschappij in de grotere agenda van de stad, en anderzijds de *overruling* van die agenda door belangen die de *hogere* overheden op de stad projecteren die vaak vanuit een totaal andere –antistedelijke- maatschappijvisie zijn ontstaan. Een associatie tussen de progressieve krachten uit de civiele maatschappij zou dan ook de krachten kunnen bundelen tegen een oprukkende antistedelijke mentaliteit.